

Pargas stads utlåtande om Varhas utkast till plan för servicenätet 2027–2029

Pargas stad tackar för möjligheten att lämna utlåtande om Egentliga Finlands välfärdsområde Varhas utkast till plan för servicenätet för åren 2027–2029.

Pargas stad konstaterar att planeringen av servicenätet måste utgå från hela landskapets faktiska geografi, invånarnas verkliga möjligheter att använda tjänsterna samt de skyldigheter och särskilda organiseringsförutsättningar som följer av skärgårdsförhållandena och tvåspråkigheten. Man bör också ta i beaktande det hur förändringar i servicenätet påverkar olika kommuners och kommundelars livskraft.

Sammanfattande ställningstagande

Pargas stad anser att Varhas plan för servicenätet i sin nuvarande form inte till alla delar beaktar vare sig skärgårdsförhållandenas särskilda servicebehov eller de självständiga service- och organiseringsbehov som följer av tvåspråkigheten.

Beslut som berör skärgårdens och den både svensk- och finskspråkiga befolkningens service måste grunda sig på en helhetsbedömning där människors trygghet, faktisk tillgänglighet, språkliga rättigheter, personalens kompetens, lokalsamhällets bärkraft och skärgårdens framtida livskraft väger tungt.

Ekonomiska och administrativa effektivitetsmål får inte leda till att service i de delar av välfärdsområdet där den är svårast men mest nödvändig att ordna stegvis monteras ned.

1. Övergripande synpunkter på planeringsprinciperna

Pargas stad ser positivt på det faktum att man planerar för nya utrymmen och för samordnandet och integrationen av olika tjänster, tillgänglighet och tillgång av närtjänster. Vi välkomnar varmt de nya boendeenheterna för både barn och äldre i Pargas.

Alla tjänster behöver inte finnas lika nära invånaren. För kortvariga vårdperioder kan ett längre avstånd i vissa fall vara möjligt, förutsatt att transporter, vårdkedjor, språk och trygg hemgång fungerar. Däremot är närhet särskilt viktig för långvarigt boende, återkommande rehabilitering, hemvård, äldreomsorg, mentalvårdstjänster, familje- och socialservice samt andra tjänster som används ofta eller under en längre tid.

Digitala och mobila tjänster kan vara viktiga komplement, men de kan inte generellt ersätta fysisk närvaro. Detta gäller särskilt äldre personer, personer med nedsatt funktionsförmåga, klienter med psykisk ohälsa, barn och familjer samt personer vars möjligheter att använda digitala tjänster är begränsade.

Varha baserar sitt förslag på MDI:s befolkningsprognos. Prognosen bygger på tidigare befolkningsutveckling och gör antaganden om fortsatt utveckling. Om basservice stängs med hänvisning till dylik prognostiserad befolkningsminskning så gör det prognosen självförverkligande: avsaknad av basservice och arbetsplatser hör till de starkaste orsakerna till utflyttning och avsaknad av inflyttning.

2. Skärgårdsförhållandena som en självständig grund för servicebehov och finansiering

Pargas är Finlands mest utpräglade skärgårdskommun. Staden omfattar flera huvudöar, ett stort antal mindre bebodda öar samt områden som är beroende av färjor och förbindelsefartyg. Avstånd mäts därför i praktiken i restid och i komplexa resekedjor, inte i kilometer.

I regeringens proposition HE 56/2026 konstateras att social- och hälsovårdstjänsternas tillgänglighet och servicenätets täckning har en väsentlig betydelse för levnadsförhållandena i skärgården. Den skärgårdsbaserade finansieringen motiveras med att den ska förbättra välfärdsområdenas möjligheter att ordna social- och hälsovårdstjänster med beaktande av de särskilda kostnader och tillgänglighetsproblem som skärgårdsförhållandena orsakar.

Enligt de beräkningar som Pargas stad tidigare har hänvisat till erhåller Varha cirka 19 miljoner euro i finansiering som grundar sig på skärgårdsförhållandena. Finansieringen är inte formellt öronmärkt för enskilda verksamhetsställen, men dess beräkningsgrund är tydlig: den ska beakta att service i skärgårdsförhållanden är mer resurskrävande och att en likvärdig tillgänglighet inte kan uppnås med samma servicenätsstruktur som i tätorter. Det är därför principiellt motsägelsefullt att välfärdsområdet får förhöjd finansiering på grund av skärgårdens särskilda serviceförutsättningar och samtidigt föreslår att just den fysiska service som gör det möjligt att bo i skärgården ska avvecklas.

Pargas stad betonar att en något högre kostnad per klient, personalmedlem eller vårdplats inte i sig kan utgöra grund för nedläggning. Små enheter i skärgården är inte ett planeringsfel utan en direkt följd av geografin, och dessutom mycket effektiva i sitt breda kunnande. Den skärgårdsbaserade finansieringen finns uttryckligen för att det inte alltid är möjligt eller ändamålsenligt att producera service enligt samma enhetsstorlek och kostnadsstruktur som i större befolkningscentra.

Pargas stad kräver att alla förändringar som berör skärgårdsdelarna föregås av en särskild skärgårdskonsekvensbedömning. Den ska åtminstone omfatta:

- konsekvenser för arbetsplatser, kvarboende, inflyttning och det lokal samhällets livskraft,
- verkliga restider inklusive färjor, förbindelsefartyg och väntetider,
- möjligheten att uträtta ärenden och återvända under samma dag,
- konsekvenser för personer utan egen bil,
- konsekvenser för äldre och personer med nedsatt funktionsförmåga,
- konsekvenser för anhöriga och personal,
- konsekvenser för första respons, frivillig brandkår och lokal beredskap,
- samt de samlade effekterna av flera simultana servicenedsättningar,
- konsekvenser för skolelever.

3. Tvåspråkigheten som en självständig grund för servicebehov och finansiering

Tvåspråkigheten ska behandlas som en prioriterad dimension i servicenätsplaneringen. Egentliga Finland är ett tvåspråkigt välfärdsområde och social- och hälsovården ska ordnas så att klienten och patienten faktiskt kan få service på sitt modersmål. Detta innebär mer än att ett verksamhetsställe formellt betecknas som tvåspråkigt.

I finansieringslagen utgör tvåspråkighet en uttrycklig och separat beräkningsgrund. Enligt de uppgifter som Pargas stad tidigare har lyft fram erhåller Varha cirka 14 miljoner euro i finansiering som beräknas på basis av tvåspråkigheten. Finansieringen är inte öronmärkt, men

den visar att lagstiftaren har identifierat de särskilda organiseringsförutsättningar och kostnader som uppkommer när ett välfärdsområde ska trygga service på båda nationalspråken.

Varha kan därför inte utgå från att en centralisering till ett formellt tvåspråkigt verksamhetsställe automatiskt tryggar de språkliga rättigheterna. Språkets betydelse är särskilt stor för personer i sårbar ställning, bland annat äldre, personer med psykiska problem, inom funktionshindersservicen samt då patientens funktionsförmåga eller förmåga att uttrycka sig är nedsatt. Pargas stad kräver att varje förändring som påverkar tvåspråkig service föregås av en separat språkkonsekvensbedömning. Bedömningen ska åtminstone granska:

- den faktiska tillgången till service på svenska och finska,
- personalens språkkunskaper och tillgången till språkkunnig personal,
- hela vård- och servicekedjans funktion på båda språken,
- patienternas och klienternas upplevda trygghet,
- möjligheten att delta i social gemenskap på det egna språket,
- samt hur förändringen påverkar den regionala kapaciteten att producera svenskspråkig service.

4. Föreslagna förändringar inom mun- och tandvård, tjänster som stöder funktionsförmågan samt sjukhustjänster

Pargas stad noterar positivt att Varhas planutkast för 2027–2029 till delar bibehåller servicepunkterna i Pargas skärgård. Detta är nödvändigt och ska vara utgångspunkten även framöver. Samtidigt innehåller planutkastet förändringar som riskerar att försvaga både skärgårdens fysiska service och Varhas förmåga att erbjuda fungerande tvåspråkiga servicekedjor:

Munhälsovården i Korpo

Pargas stad förhåller sig kritiskt till att munhälsovårdens enhet i Korpo föreslås stängas.

Bedömningen får inte enbart baseras på antalet besök vid verksamhetsstället. Enheten betjänar inte bara Korpo utan är också viktig för invånare i Houtskär, som annars i praktiken kan hänvisas vidare till Nagu eller ännu längre bort. Ett lågt besöksantal antas till delar bero på att tider för tillfället inte erbjuds och att servicen inte kommuniceras ut. Pargas stad har mottagit många oroliga kontakttagningar gällande det att tandläkartjänster bara finns att tillgå ungefär en gång per månad samt ovetskap om vilken service som finns. För exempelvis en Houtskärsbo innebär en eventuell stängning inte en förflyttning från en liten enhet till en närliggande större enhet, utan en betydligt längre vårdresa med färjeförbindelser och väntetider. Varha uppger i sin servicenätplan att 99% av Egentliga Finlands befolkning når vård inom 30 minuter. I det här fallet är tiden till vård för en Houtskärsbo upp till 2,5 timmar de tider då passliga färjor går.

Munhälsovården i skärgården har varit viktig också som en del av skolornas elevhälsovård, och en indragning av Korpo munhälsovård skulle försvåra skötseln av denna betydligt.

Varha måste innan en eventuell stängning visa hur de omkringliggande samhällenas tid till vården, skolbarnens kontroller och äldre personers munhälsovård skall tryggas. Invånare har hänvisats till verksamhetsställen långt utanför den naturliga riktningen för ärenden, bland annat till Salo.

Fysioterapi i Houtskär

Pargas stad ser med oro på förslaget att stänga fysioterapins verksamhetsställe i Houtskär och ersätta det med mer hemförd service. Hemförd rehabilitering kan vara ändamålsenlig för vissa klienter, men den får inte leda till en försämring av kontinuiteten i rehabiliteringen, gruppverksamheten, det förebyggande arbetet, tillgången till utrustning eller möjligheten att få regelbundna tjänster lokalt.

Radiologisk avbildning i Pargas

Pargas stad motsätter sig att radiologisk bilddiagnostik i Pargas avvecklas utan en grundlig bedömning av konsekvenserna för hela vårdkedjan.

Bilddiagnostik, provtagning och annan grundläggande diagnostik är inte isolerade serviceformer. De är en förutsättning för att den övriga hälso- och sjukvården ska fungera smidigt och nära invånaren.

Om Varha anser att köptjänster för radiologisk bilddiagnostik inte är ändamålsenliga ska detta motiveras konkret. Bedömningen bör jämföra konsekvenserna för den försämrade tillgängligheten för Pargas och skärgården, för övriga mottagningar och vårdkedjor, för kostnaderna för den nuvarande tjänsten och kostnaderna och tidsåtgången för patienttransporter. En fungerande köptjänst får inte avvecklas enbart med hänvisning till en allmän princip om egen produktion eller centralisering.

Psykiatriska tjänster i Pargas

Digitala mentalvårdstjänster kan komplettera den lokala servicen, men de kan absolut inte generellt ersätta fysiska och lokalt förankrade tjänster. Många klienter behöver nätverksmöten med anhöriga, socialservice, skola, arbetsliv eller andra lokala aktörer. Sådana möten behöver kunna genomföras nära klienten och på klientens modersmål. Varha ska därför säkerställa att Pargas har en tillräcklig lokal och tvåspråkig bas för mentalvårds- och missbrukartjänster även om digitala tjänster utvecklas.

5. Sammandrag av Pargas stads begäran gällande ändringar i planen för servicenätet 2027 - 2029

Pargas stad förutsätter att Varha gör följande ändringar och kompletteringar innan planen för servicenätet förs vidare till politisk behandling:

1. Varha behöver genomföra en separat skärgårdskonsekvensbedömning för alla förändringar som berör Pargas skärgårdsdelar. Bedömningen ska utgå från verkliga restider, färjor, förbindelsefartyg, väntetider, säsongsvariationer och störningskänslighet.
2. Varha behöver genomföra en separat språkkonsekvensbedömning för alla förändringar som påverkar den svenskspråkiga och tvåspråkiga servicen. Bedömningen ska granska faktisk servicekapacitet, inte enbart verksamhetsställets formella språkstatus.
3. Munhälsovården i Korpo, fysioterapi i Houtskär, radiologisk avbildning och psykiatriska tjänster i Pargas får inte avvecklas utan konsekvensbedömningar och utan att ersättande modeller har definierats konkret. Modellerna ska ange servicenivå,

personalresurser, verksamhetsfrekvens, transportkonsekvenser, språklig kapacitet och uppföljning.

4. Digitala och mobila tjänster kan användas som komplement, men inte som ersättning för fysisk service i skärgården eller för tjänster där närvaro, kontinuitet och modersmål är centrala.
5. Varha bör utveckla en systematisk modell för att rekrytera och behålla personal i skärgården och i tvåspråkiga tjänster. Modellen bör omfatta fler yrkesgrupper än läkare.
6. Varha behöver tillsammans med Pargas stad skapa en permanent samarbetsmodell för social- och hälsovårdsservicen i skärgården. Modellen ska omfatta regelbundna möten, gemensam uppföljning, definierade miniminivåer och utveckling av platsanpassade lösningar.
7. Varha behöver separat och transparent redovisa hur den finansiering som beräknas på basis av skärgårdsförhållandena har beaktats i servicenätsbesluten och hur den används för att bemöta skärgårdens särskilda kostnader och tillgänglighetsproblem.
8. Varha behöver separat och transparent redovisa hur den finansiering som beräknas på basis av tvåspråkigheten har beaktats i servicenätsbesluten och hur välfärdsområdet säkerställer faktisk servicekapacitet på svenska och finska.

Det är inte tillräckligt att skärgårdsförhållanden och tvåspråkighet beaktas som faktorer i finansieringen om deras betydelse inte samtidigt syns i besluten om var, hur och på vilka språk tjänster produceras.